

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Паріс Олени Анатоліївни
«Творча постать Євгена Цегельського в контексті розвитку української
музичної думки першої половини ХХ століття»,
представлену до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Музичне діаспорознавство як новий напрям сучасного українського мистецтвознавства утверджується і розвивається насамперед львівською науковою спільнотою. Перші статті і монографії докторів мистецтвознавства, професорів Стефанії Павлишин, Любові Кияновської, Юрія Ясіновського, професора Наталі Кашкадамової, опубліковані в перші роки незалежності України, стимулювали написання кандидатських (О. Білас, І. Дем'янець, І. Комаревич, Н. Костюк, М. Кулиняк, Л. Лехник, О. Мартиненко, В. Мішалов, Л. Обух, Д. Оленюк, О. Попович, Т. Прокопович, С. Царук, О. Чигер), а згодом і докторських (В. Дутчак, Г. Карась) дисертацій. В них осмислювалися як загальні процеси творення і розвитку музичної культури діаспори, так і діяльність окремих її постетай.

Персоналістичний напрям музичного діаспорознавства сьогодні представлений ґрунтовними роботами про композиторів (Я. Барнича, М. Кузана, І. Соневицького), співаків (С. Крушельницьку, І. Маланюк, М. Менцинського, О. Мишугу, М. Скала-Старицького), піаністів (Л. Колессу), скрипалів (О. Крису), диригентів (А. Гнатишина, Д. Котка, Н. Городовенка), музикознавців (В. Витвицького).

Актуальність дисертації п. О. Паріс, яка зумовлена прагненням «усвідомлення об'єктивних соціокультурних процесів, що відбувались на певних історичних етапах розвитку українського суспільства, зміни стереотипних поглядів та переконань, отримання об'єктивних знань про історичне минуле нації, збереження її історико-культурної спадщини, переосмислення цінностей національних духовних традицій, та висвітлення мистецьких напрацювань

представників етнічних українських земель та української діаспори на основі численних фактологічних джерел» (с. 17 дис.), не викликає сумніву, а звернення до постаті Євгена Цегельського, як одного з творців національної професійної музичної культури Галичини та діаспори заслуговує на повагу.

Визначення категоріального апарату дисертації, зокрема об'єкта та предмета роботи, що зумовлені намаганням висвітлити різновекторну діяльність та науково-критичну спадщину Євгена Цегельського в контексті розвитку української національної культури першої половини ХХ сторіччя, врівноважується формулюванням мети дисертації, що дозволяє конкретизувати напрями науково-дослідницьких пошуків.

Для розв'язання поставлених завдань п. О. Паріс використовує добре апробовані методи (дослідницько-пошуковий, історичний та ретроспективний, аналітичний, музикознавчий) та підходи (структурний), які дозволяють здійснити комплексне дослідження.

Міцні джерелознавчі засади дисертації п. О. Паріс підтверджені 214-ма позиціями у списку використаних джерел та літератури. Головним тут є праці відомих учених з філософії та естетики, культурології та музикознавства, історії та літератури, які відображають різні аспекти порушеної проблеми.

Перший розділ дисертації присвячений галицькій музичній культурі першої половини ХХ ст. у контексті інтеграційних зв'язків. Він складається з двох підрозділів, в яких розглянуто джерельну базу дослідження та історіографію проблеми у науково-критичній думці митців Галичини та українського зарубіжжя ХХ ст., а також процеси професіоналізації музичної культури Галичини в проекції на діяльність Є. Цегельського.

Здійснюючи історіографічний огляд (підрозділ 1.1.), п. О. Паріс класифікує літературу, дотичну до теми дисертації, та здійснює її аналіз. При цьому дослідниця не тільки звертається до джерел, в яких тією чи іншою мірою розкрито постать Євгена Цегельського, соціокультурне середовище, в якому він творив, але актуалізує огляди та розробки, присвячені питанням історії української музичної культури, мистецьких процесів зазначеного періоду в Україні, зокрема в Галичині, діаспорі, написані як сучасниками та колегами

митця, так і вченими Незалежної України. Варто виокремити четверту групу важливих джерел, в яких поставлено ряд важливих проблем, пов'язаних з європейськими контактами української музичної культури, у т. ч. чеською.

Аналізуючи процеси професіоналізації музичної культури Галичини в проекції на діяльність Є. Цегельського (підрозділ 1.2.), дослідниця розглядає його як типового представника української галицької інтелігенції. При цьому привертає увагу до вихованців так званої празької школи – В. Барвінського, М. Колесси, Р. Сімовича, Є. Цегельського, З. Лиська, Н. Нижанківського, С. Туркевич-Лукіянович, «які стали репрезентантами художньо-естетичних пріоритетів, які демонструвала мистецька еліта Європи» (с. 33 дис.).

Ключовим терміном другого підрозділу обрано «життєдіяльність». Сучасне людинознавство дає можливість розширити персонологічні дискурси, а тому розглянемо наукові роздуми п. О. Паріс крізь призму «життєтворчості» (за Лідією Сохань).

Особистість Є. Цегельського в дисертації виступає суб'єктом життя: він не підвладний маніпулюванню, йому неможливо нав'язати манеру поведінки, вчинки, які не сумісні з його життєвими принципами, його характеризує воля до життя, активний вплив на власну долю.

Митцю довелося жити і творити в переломні періоди: в Галичині, підвладній панській Польщі, радянській владі, окупованій німцями; довоєнній та післявоєнній Європі; США).

Самовизначення, побудова свого індивідуального життєвого шляху передбачає осмислення особистістю свого призначення, життєвого призначення та стратегічних цілей власного життя, особистісної місії.

Формування особистості Є. Цегельського та його життєтворчість відбувалися у мистецькому полікультурному середовищі значних осередків національного відродження – у Чернівцях, Львові, а також у Відні та Празі, що заклало основи естетичного сприйняття світу.

У дисертації яскраво представлено соціокультурне середовище, яке мало вплив на формування митця: сім'я, родини української інтелігенції, загальноосвітні та музичні навчальні заклади Галичини та Чехословаччини,

Спілка українських професійних музик, редакція журналу «Українська музика», педагогічні колективи Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка у Львові та його філії у Перемишлі. Саме воно (середовище) зумовило усвідомлення Є. Цегельським своєї місії у творенні національної музичної культури, її професіоналізації.

У роботі доведено, що творчі і наукові інтенції української галицької інтелігенції реалізовувались у культурно-мистецьких та наукових товариствах («Боян», НТШ, «Просвіта», СУПроМ, Музичне Товариство ім. М. Лисенка), а Є. Цегельський, як один із універсальних у своїй діяльності фахівців, брав активну участь у процесах професіоналізації музичної культури рідного краю як діяч СУПроМу, організатор та учасник культурно-мистецьких акцій, дописувач першого в Галичині українського науково-популярного журналу «Українська музика».

Пані О. Паріс висвітлює ще одну важливу грань діяльності митця – скрипаля-виконавця та педагога. Поряд із відомим скрипалями Романом Придаткевичем, Іваном Ковалівим та Володимиром Цісиком Євген Цегельський продовжує традиції галицької скрипкової школи, яка розвивалася у доволі складних умовах. Дисертантка не оминає своєю увагою високопрофесійних концертмейстерів скрипаля – Володимири Божейко та Романа Сімовича, які були співтворцями його концертних виступів.

Не зважаючи на об'єктивні труднощі, спричинені відсутністю джерельного та архівного матеріалу, п. О. Паріс реконструює основні віхи життєвих обставин Є. Цегельського у буремні роки Другої світової війни та в еміграції (підрозділ 1.2.3). Дослідниця підкреслює: «В умовах жорстокої німецької окупації Цегельський продовжує активну творчу та суспільно-громадську діяльність: керує оркестром Львівського радіо, організовує музичні імпрези. На замовлення відділу культурної праці при Українському Центральному комітеті у 1941 р. митець підготував до друку підручник «Інструментознавство» (с. 68 дис.). А також плідно працює як заступник директора новоствореного Інституту народної творчості у Львові та одночасно директор його музичного відділу, друкується в газеті «Краківські вісті», був

одним із організаторів грандіозного Першого краєвого конкурсу хорів, що відбувся у 1942-му році на окупованих територіях Західної України та був присвячений 100-річчю від дня народження М. Лисенка. Учасниками конкурсу стали 450 хорів, що свідчить про розвиток хорового аматорства. Євген Цегельський виступає з промовою на святковій краєвій академії з нагоди відкриття пам'ятника Денисові Січинському в Станиславові (1943 рік). До речі, участь у відкритті пам'ятника брав хор с. Микитинці, заснований композитором. Колективу нещодавно виповнилося 127 років, він працює до сьогодні і останні 27 років я маю честь очолювати його.

Емігрувавши у 1944-му році на Захід, Євген Цегельський працює концертмейстером у професійному оркестрі Бургтеатру, найвідомішого віденського драматичного театру, що було мистецьким визнанням українського музиканта, згодом займається культурною працею в таборах переміщених осіб в Новому Ульмі, Аугсбурзі (Німеччина), а з 1949-го року – у США, де диригував церковним та дитячим хорами, служив дяком в українській церкві, займався активною лекторською та публіцистичною діяльністю, був педагогом скрипки в третій за значенням американській музичній школі – в рочестерській «Істмен Скул оф Мюзік».

Таким чином, зі сторінок дисертації перед нами постає багатогранна особистість митця, яка несла в собі імпульси саморозвитку, самовтілення і самоорганізації, розпорядник своїх соціальних і індивідуально-особистісних можливостей. Є. Цегельський завжди був готовим до освоєння нових професійних і життєвих ролей, виходу за межі усталених стереотипів і шаблонів, до збагачення власного життєвого досвіду. Тому чітко проглядаються три основні етапи життєвого шляху митця (за К. Абульхановою-Славською): перетворення особистості в повноцінного члена суспільства, включення Є. Цегельського в громадсько-корисну діяльність (завершується періодом навчання у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у 1931-му році); розвиток особистості митця як члена суспільства, коли професійна діяльність досягає рівня майстерності, розвивається громадська активність особистості (період завершення навчання у Празькій

консерваторії, захист дисертації, повернення в Галичину (1937 рік); визнання спільнотою індивідуального значимого внеску, перетворення індивіда в особистість (довоєнний період, час окупації Галичини).

У *другому розділі*, який складається з шести підрозділів, дисертанткою розкрито музикознавчу спадщину Є. Цегельського у річищі професіоналізації української музичної культури Галичини. Зокрема проаналізовано музично-критичні статті міжвоєнного часу, публікації воєнних років, музикознавчі праці та дослідження періоду еміграції, дидактично-методичні матеріали в контексті педагогічної діяльності, огляд історії української музики Є. Цегельського у контексті досліджень української музичної культури та епістолярну спадщину митця.

В дисертації доведено, що «спадщина Є. Цегельського – його наукові, методичні, публіцистичні, критичні праці – є цінним внеском в українську теоретичну думку, ставлячи проблеми актуальні та недостатньо вивчені науковцями й сьогодні» (с. 86 дис.). Музикознавчі здобутки Є. Цегельського (понад 30 статей та рецензій, дисертація) умовно поділено на три основні періоди: праці, написані під час навчання у Львові та Празі, зокрема його докторська дисертація, захищена в Карловому університеті; публікації міжвоєнного двадцятиліття та праці, написані в еміграції. Музично-критична спадщина Є. Цегельського відзначається «розмаїтістю тематики, ретельним аналізом актуальних мистецьких та освітніх питань широкого спектру, цінними особистісними судженнями, аналітичними оцінками та виразною національною спрямованістю поставленої проблематики» (с.137 дис.)

У *третьому розділі* дисертації, який складається із трьох підрозділів, п. О. Паріс досліджує українсько-чеські музичні зв'язки та їх відображення в дисертації Є. Цегельського. Дослідження було написано чеською мовою і захищено у 1936-му році. Аналізу піддаються: співпраця українських та чеських митців в галузі музичного мистецтва; чеські теорії панславізму та їх інтерпретація в українській культурі; принципи наукової концепції Є. Цегельського. Основне коло завдань, які намагається дослідити музикознавець у дисертації, це: галицька музична культура в контексті

інтеграційних зв'язків; впливи чеських музикантів, які працювали і гастролювали в Україні, на розвиток її професійної освіти, виконавства та музичної думки; взаємопроникнення та взаємовпливи української та чеської музичних культур; полеміка з ідеологами так званого загальнослов'янського руху в галузі музикознавства. В дисертації відзначено, що історико-філософська концепція панславізму, яка знайшла яскраве втілення в літературі та поезії, отримала належне висвітлення в музикознавстві завдяки дисертації Є. Цегельського. Науковець переосмислює панславістичну музичну концепцію чеських вчених Л. Ріттерсберга та М. Конопасека, виокремивши в ній важливі для української галицької гуманістичної науки 1920-1930-х рр. змістовні доміанти. «Це, по-перше, окремішність української музики та її сумісність з іншими слов'янськими музичними школами. Науковець аргументовано дискутує з твердженнями, які у чеських дослідників сформувалися з недостатньо повного уявлення про українську культуру та історію. <...> Основним пафосом його дослідження було прагнення показати історичну рецепцію української культури як самодостатньої окремішньої національно-культурної традиції» (с.181 дис.).

На наш погляд, третій розділ дисертації п. О. Паріс є найбільш вивіреном, цільним і обґрунтованим.

Висновки завершують розділи та дисертаційний виклад загалом.

Впевнене професійне знання досліджуваної проблеми забезпечує високу міру довіри до наукових висновків п. О. Паріс.

Наукову новизну дослідження визначає сконцентрованість на комплексному висвітленні різновекторної діяльності Євгена Цегельського в контексті розвитку національної культури перших десятиріч ХХ сторіччя; його ролі в історії розвитку та пропаганді українського мистецтва; введенні в науковий обіг неопублікованих раніше публіцистичних та епістолярних матеріалів Є. Цегельського та рукописних музикознавчих праць.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його матеріалів в курсі історії української музики та семінарі з української музики ХХ ст., в курсах історії скрипкового мистецтва, культурології, що

читаються у вищих навчальних закладах України, а також у дослідницькій роботі музикознавців, мистецьких критиків та істориків культури.

Необхідно позитивно оцінити і ступінь апробації ідей дисертаційної роботи. Автор опублікувала шість одноосібних публікацій, з них чотири – у фахових виданнях, затверджених МОН України, і одна стаття – в іноземному виданні; дві статті – у співавторстві, брала участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Варто відзначити, що заявленою темою п. О. Паріс займається чверть століття, адже дипломну роботу «Музикознавча спадщина Євгена Цегельського» вона захистила ще у 1994-му році і до особистого внеску здобувача треба зарахувати і переклад дисертації Є. Цегельського з чеської мови українською, що, на жаль, не відзначено в дисертації.

Вагомість ідей дисертації п. О. Паріс та їх практична значущість для українського соціуму провокує до зауважень та запитань.

Запитання:

1. Зважаючи на те, що в дисертації досліджується творча постать Євгена Цегельського (так заявлено у темі), чи не варто було використати методи персонології (біографічний, культурно-психологічної реконструкції чи інші)?

Зауваження:

1. У першому розділі дисертації, який присвячений галицькій музичній культурі і традиціям галицької скрипкової школи, варто було згадати дисертацію Юрія Волощука «Скрипкова культура Галичини 1848–1939 років» (Київ, 1999), а у третьому – видання Євгена Топінки «Збірник статей та документів до історії чесько-галицьких стосунків. Частина I. До 140-річчя утворення товариства «Ческа беседа» у Львові (1867–2007) (Львів, 2007), які залишилися поза увагою дослідниці.

2. У другому розділі «Музикознавча спадщина Є. Цегельського у річищі професіоналізації української музичної культури Галичини» для чіткої її класифікації та теоретичного обґрунтування варто було використати ґрунтовні монографічні дослідження О. Немкович «Українське музикознавство ХХ

століття як система наукових дисциплін» (2006), Л. Мельник «Музична журналістика: теорія, історія, стратегії» (2013), М. Копиці «Епістологія в лабіринтах музичної історії» (2008) та навчальний посібник О. Зінкевич та Ю. Чекана «Музична критика: теорія та методика» (2007).

3. Помічено, що висновки дисертації не повністю співпадають із висновками автореферату, а також у висновках не відображено відповіді на завдання: висвітлити наукову концепцію панславізму, представлену в докторській дисертації Є. Цегельського.

4. Згідно наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12. 01. 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» список всіх праць пошукача за темою дисертації (8 позицій) має бути відображений не тільки на початку дисертації, але і в додатку та списку використаних джерел. Цей список у п. О. Паріс не повний – наведена тільки одна праця (позиція № 135). Згідно цього ж наказу в кожному розділі мають бути вказані публікації дисертанта, в яких висвітлені основні його положення.

5. Поза увагою п. О. Паріс залишилася ще одна публікація Є. Цегельського: «Денис Січинський. Двадцять літ української музики під Польщею» (Америка. – Філадельфія, 1950. – лип., серп.).

6. Ще одне зауваження стосується написання імені митця. Як писав до нас син митця – Андрій Цегельський із США, батько завжди наполягав на написанні його імені як Евген (до речі, саме так воно подано в оригінальних публікаціях), а не Євген. Про таку ж вимогу пише Роман Горак в щойно виданій книзі про Квітку Цісик «Журавлі відлетіли... (Львів, 2018): «Евген (мова йде Євгена Дуткевича, одного з прапрадідів співачки – Г. К.) протестував, коли його ім'я писали через літеру «є», тобто Євген, стверджуючи, що за всіма правилами воно має писатись через «е», тобто Евген. Такої ж думки дотримувались всі наступні чоловіки в роді Дуткевичів, які діставали у спадок це ім'я. <...> Були переконані, що Євген є чисто москальським іменем і з нашим Євгеном не має нічого спільного» (с.13).

7. У дисертації зустрічаються технічні помилки (лишні крапки в кінці назв підрозділів, в списку літератури, не зовсім точне означення пропущеного

тексту замість ... має бути <...>, різне написання назви міста «Бофало» (с. 81 дис.), «Буфало», а має бути «Баффало», не вирівняний по ширині останній абзац тексту на с. 84), русизми (учбові заклади (с. 43 і на інших сторінках – має бути «навчальні»). Є огріхи у списку літератури: позиція № 14 – замість ХХ століття, надруковано ЧЧ століття; позиція № 160 замість ініціала Ф. – вказано ім'я Федір, тут же Високого, замість Високого) і т. і.; позиція № 168 *Українська музика*. Львів, 1937. № 4. С. 61. Сторінки 61 у цьому випуску немає, це вже обкладинка, мабуть мало бути описано так: Цегельський Е. Музичні події в світі. *Українська музика*. Львів, 1937. № 4. С. 59–60; позиція № 169. *Українська музика*. Львів, 1937. № 5–6. С. 80. На цій та наступній сторінці є рубрика «Хроніка», тому треба було описати: Хроніка. *Українська музика*. Львів, 1937. № 5–6. С. 80–81. У цьому ж номері є інформація Е. Цегельського «Музичні події у світі» С. 82–84, яка чомусь випущена із переліку публікацій автора; позиція № 182. Цегельський Є. Микола Лисенко. В сорокові роковини смерті великого композитора. *Журнал літератури і мистецтва*. Київ, Філадельфія, 1952. Вересень-грудень. № 5-6. С. 280–283. Це стаття в журналі під назвою «Київ», який видавався у Філадельфії. А з опису у списку літератури читаємо, що це журнал під назвою *Журнал літератури і мистецтва*, який видався у Києві та Філадельфії.

Висловлені зауваження в жодному разі не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації.

У цілому, треба погодитись з тим, що рецензована дисертація «Творча постать Євгена Цегельського в контексті розвитку української музичної думки першої половини ХХ століття» п. О. Паріс є своєчасним мистецтвознавчим дослідженням, у якому представлені перспективні напрями вивчення української музичної культури, зібраний та систематизований важливий фактичний матеріал. Дисертація п. О. Паріс демонструє ретельне опрацювання здобувачкою обраної теми, здібність до аналітичного структурування відповідних висновків та засвідчує її наукову зрілість.

Таким чином, приходимо до обґрунтованого висновку, що дисертація Паріс Олени Анатоліївни «Творча постать Євгена Цегельського в контексті розвитку української музичної думки першої половини ХХ століття», цілком відповідає вимогам МОН України щодо предметного змісту та методологічної значущості дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. Автореферат дисертації «Творча постать Євгена Цегельського в контексті розвитку української музичної думки першої половини ХХ століття» та публікації за її темою повною мірою віддзеркалюють зміст дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації – ідентичні.

Отже, Паріс Олена Анатоліївна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво.

Офіційний опонент

доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
методики музичного виховання та диригування
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
заслужений працівник культури України,
член Національної спілки композиторів України

Г. В. Карась

